Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 3 października 2013 r.*

Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych — Rozporządzenie (WE) nr 44/2001 — Zakres stosowania — Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osób fizycznych — Jurysdykcja wyłączna w sprawach, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach — Zakres — Postępowanie niesporne dotyczące prawa osoby objętej kuratelą, zamieszkałej w jednym z państw członkowskich, do rozporządzania nieruchomościami położonymi w innym państwie członkowskim

W sprawie C-386/12

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sofijski gradski syd (Bułgaria) postanowieniem z dnia 29 czerwca 2012 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 13 sierpnia 2012 r., w postępowaniu zainicjowanym przez

Siegfrieda Jánosa Schneidera,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: M. Ilešič, prezes izby, E. Jarašiūnas, A. Ó Caoimh, C. Toader (sprawozdawca) i C.G. Fernlund, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Jääskinen,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego oraz J. Kemper, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu węgierskiego przez K. Szíjjártó oraz Á. Szilágyi, działające w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu austriackiego przez A. Poscha, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez A. Robinsona, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Komisji Europejskiej przez W. Sawowa oraz M. Wilderspina, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: bułgarski.

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 22 pkt 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. L 12, s. 1; sprostowanie Dz.U. 2009, L 311, s. 35).

2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania niespornego zainicjowanego przez S.J. Schneidera, obywatela węgierskiego objętego kuratelą, w celu uzyskania przezeń zgody na rozporządzenie jego udziałem we własności nieruchomości położonej na terytorium Republiki Bułgarskiej.

Ramy prawne

Prawo Unii

Rozporządzenie nr 44/2001

3 Motyw 7 rozporządzenia nr 44/2001 ma następujące brzmienie:

„Przedmiotowy zakres zastosowania niniejszego rozporządzenia powinien rozciągać się, pominąwszy kilka dokładnie określonych dziedzin prawa, na zasadniczą część prawa cywilnego i handlowego”.

4 Motyw 19 rzeczonego rozporządzenia został sformułowany następująco:

„W celu zapewnienia kontynuacji pomiędzy [Konwencją z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32, zwaną dalej »konwencją brukselską«)] a niniejszym rozporządzeniem powinny być przewidziane przepisy przejściowe. Dotyczy to również wykładni postanowień konwencji brukselskiej przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. Protokół z 1971 r. [w sprawie wykładni tej konwencji przez Trybunał Sprawiedliwości w wersji przejrzanej i zmienionej] powinien być nadal stosowany do postępowań, które w momencie wejścia w życie niniejszego rozporządzenia już się toczą”.

5 Zgodnie z art. 1 ust. 1 i z art. 1 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001:

„1. Niniejsze rozporządzenie ma zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych, niezależnie od rodzaju sądu. Nie obejmuje ono w szczególności spraw podatkowych, celnych i administracyjnych.

2. Niniejszego rozporządzenia nie stosuje się do:

a) stanu cywilnego, zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa osób fizycznych, stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa, prawa spadkowego włącznie z testamentami”.

6 Artykuł 22 rozporządzenia, umieszczony w sekcji 6 rozdziału II, zatytułowanej „Jurysdykcja wyłączna”, stanowi:

„Niezależnie od miejsca zamieszkania jurysdykcję wyłączną mają:

1) w sprawach, w których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach oraz najem lub dzierżawa nieruchomości – sądy państwa członkowskiego, w którym nieruchomość jest położona.

[…]”.

Prawo bułgarskie

7 Zgodnie z art. 168 ust. 2 w związku z art. 165 ust. 4 oraz art. 130 ust. 3 Semeen kodeks (kodeksu rodzinnego) akty rozporządzenia nieruchomościami stanowiącymi własność osób uznanych za mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych są dopuszczalne za zgodą rajonen syd (sądu okręgowego), w którego okręgu osoby te mają miejsce zamieszkania, o ile takie rozporządzenie nie jest sprzeczne z interesami tych osób.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

8 Na podstawie prawa węgierskiego sąd węgierski objął S.J. Schneidera kuratelą i wskazał w związku z tym przedstawiciela ustawowego oraz wyznaczył zawodowego kuratora, który również jest obywatelem węgierskim.

9 Po śmierci matki w dniu 17 czerwca 2009 r. S.J. Schneider odziedziczył połowę mieszkania położonego w mieście Łowecz (Bułgaria). Druga połowa należała do jego brata.

10 Siegfried János Schneider, działając za zgodą kuratora, złożył w Sofijski rajonen syd (sądzie okręgowym w Sofii) wniosek o zezwolenie na sprzedaż swojego udziału w rzeczonej nieruchomości. Na poparcie wniosku powołał się na wynikające dla niego z tej sprzedaży korzyści, polegające na umożliwieniu mu pokrycia jego szczególnych potrzeb na Węgrzech, w szczególności stałych wydatków medycznych oraz związanych z pobytem w zakładzie opiekuńczym.

11 Postanowieniem z dnia 29 lutego2012 r. Sofijski rajonen syd oddalił ten wniosek z tego powodu, że rozporządzenie przedmiotowym mieniem nie leży w interesie osoby mającej ograniczoną zdolność do czynności prawnych. I tak, sąd ten uznał, że sprzedaż nieruchomości i umieszczenie uzyskanych pieniędzy w funduszu, w sytuacji gdy sam S.J. Schneider jest na Węgrzech osobą bezdomną, byłoby sprzeczne z interesami S.J. Schneidera jako osoby pełnoletniej objętej kuratelą.

12 Siegfried János Schneider zaskarżył to postanowienie do Sofijski gradski syd (sądu stołecznego w Sofii).

13 Sofijski gradski syd, uznawszy, że z art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 nie wynika jasno, iż przepis ten ma zastosowanie do spraw niespornych takich jak ta, która do niego wpłynęła, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 22 pkt 1 [rozporządzenia nr 44/2001] ma zastosowanie tylko do postępowań spornych, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach, czy też przepis ten ma zastosowanie także do postępowań niespornych, w których obywatele jednego państwa członkowskiego uznani przez sąd tego państwa na podstawie prawa krajowego za mających ograniczoną zdolność do czynności prawnych, dla których został ustanowiony kurator (również obywatel tego państwa), dążą do rozporządzenia należącym do nich majątkiem nieruchomym położonym w innym państwie członkowskim?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

14 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że ma on zastosowanie do postępowania niespornego, które obywatel jednego państwa członkowskiego, uznany na podstawie ustawodawstwa tego państwa za mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych w związku z objęciem go kuratelą, inicjuje przed sądem innego państwa członkowskiego postępowanie niesporne w celu uzyskanie zgody na sprzedaż swojego udziału w nieruchomości położonej na terytorium tego innego państwa członkowskiego.

15 Wszystkie państwa członkowskie, które przedłożyły Trybunałowi uwagi, jak również Komisja Europejska uważają, że na pytanie to należy udzielić odpowiedzi przeczącej. Sądzą one ponadto, iż postępowanie niesporne takie jak w sprawie głównej dotyczy zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa osób fizycznych w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001.

16 W konsekwencji badanie pytania prejudycjalnego będzie wymagać dokonania wykładni rzeczonego artykułu rozporządzenia nr 44/2001.

17 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że zgodnie z art. 1 ust. 1 i z art. 1 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001 rozporządzenie to ma zastosowanie „w sprawach cywilnych i handlowych", niezależnie od rodzaju sądu, do którego wpłynęła sprawa, lecz z materialnego zakresu stosowania rozporządzenia wyłączone są kwestie „stanu cywilnego, zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa osób fizycznych".

18 Ponadto z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że pojęcie „spraw cywilnych i handlowych" w rozumieniu art. 1 rozporządzenia nr 44/2001 należy traktować jako pojęcie autonomiczne, którego wykładni trzeba dokonywać w oparciu z jednej strony o cele i systematykę tego rozporządzenia, a z drugiej strony o zasady ogólne wynikające z całokształtu systemów prawa krajowego. Tak więc zakres stosowania tego samego rozporządzenia należy ustalać zasadniczo ze względu na elementy charakteryzujące stosunki prawne między stronami sporu lub przedmiot tego sporu (zob. w szczególności wyroki: z dnia 18 maja 2006 r. w sprawie C-343/04 ČEZ, Zb.Orz. s. I-4557, pkt 22; z dnia 28 kwietnia 2009 r. w sprawie C-420/07 Apostolides, Zb.Orz. s. I-3571, pkt 41, 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

19 W celu zapewnienia w najszerszym możliwym zakresie równości i jednolitości praw i obowiązków wynikających z rozporządzenia nr 44/2001 dla państw członkowskich i zainteresowanych osób wykładnia pojęcia „stanu cywilnego, zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa osób fizycznych" w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. a) tego rozporządzenia także powinna być dokonywana w sposób autonomiczny.

20 Następnie wskazać trzeba, co się tyczy sądu właściwego w sprawach, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach, że z art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 wynika, iż w sprawach tych wyłączną jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym nieruchomość jest położona.

21 Należy również podkreślić, że w orzecznictwie dotyczącym art. 16 pkt 1 lit. a) konwencji brukselskiej, które to orzecznictwo – zgodnie z motywem 19 rozporządzenia nr 44/2001 – pozostaje aktualne również dla celów wykładni art. 22 pkt 1 tego rozporządzenia, Trybunał orzekł, iż wykładni rzeczonego artykułu należy dokonywać w ten sposób, że jurysdykcja wyłączna sądów umawiającego się państwa, w którym nieruchomość jest położona, nie obejmuje wszystkich spraw, których przedmiot stanowi prawo rzeczowe na nieruchomości, lecz tylko te spośród nich, które należą do zakresu zastosowania tej konwencji i zaliczają się do spraw, i jednocześnie zmierzają z jednej strony do określenia granic lub składu nieruchomości, własności, posiadania lub istnienia innych praw rzeczowych na nieruchomości oraz z drugiej strony do zapewnienia osobom, którym te prawa

przysługują, ochrony związanych z nimi uprawnień (zob. w szczególności wyrok z dnia 10 stycznia 1990 r. w sprawie C-115/88 Reichert i Kockler, Rec. s. I-27, pkt 11; ww. wyrok w sprawie ČEZ, pkt 30).

22 Tymczasem, jak twierdzą wszystkie państwa członkowskie, które przedłożyły Trybunałowi uwagi, jak również Komisja Europejska, wniosek taki jak ten, którego dotyczy postępowanie główne, nie wchodzi w zakres zastosowania rozporządzenia nr 44/2001.

23 Postępowanie wszczęte na wniosek S.J. Schneidera, obywatela węgierskiego objętego kuratelą, ma bowiem na celu uzyskanie zgody na sprzedaż udziału w nieruchomości położonej na terytorium Republiki Bułgarii, której jest on współwłaścicielem.

24 Należy wskazać, że jak wynika z postanowienia odsyłającego, S.J. Schneider wystąpił o taką zgodę z tego powodu, iż jako osoba objęta kuratelą jest częściowo pozbawiony zdolności do wykonywania swoich praw. Może on bowiem rozporządzać swoimi nieruchomościami wyłącznie za pośrednictwem innej osoby, działającej w jego imieniu jako kurator, i po uprzednim uzyskaniu zgody sądu.

25 Z postanowienia odsyłającego wynika również, że na podstawie przepisów bułgarskiego kodeksu rodzinnego rzeczona zgoda sądu służy ochronie osoby objętej kuratelą, której to ochrony wymaga ustawa z uwagi na to, iż osoba ta nie ma już prawa do samodzielnego rozporządzania swoimi nieruchomościami. Jak bowiem wskazał sąd odsyłający, zgoda taka jest udzielana wyłącznie w sytuacji, gdy wyzbycie się danej nieruchomości leży w interesie osoby chronionej.

26 Wynika stąd, że wniosek osoby objętej kuratelą, mający na celu uzyskanie zgody na rozporządzenie nieruchomością tej osoby, taki jak ten, którego dotyczy postępowanie główne, jest wnioskiem wiążącym się bezpośrednio ze zdolnością prawną i zdolnością do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa danej osoby w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001. Konieczność uzyskania zgody sądu w celu dokonania aktu rozporządzenia nieruchomościami należącymi do osób objętych kuratelą jest bowiem bezpośrednią konsekwencją niezdolności do czynności prawnych, którą osoby te są dotknięte z powodu środka zastosowanego wobec nich w celu ochrony przy dokonywaniu takich aktów.

27 Wykładnia taka znajduje potwierdzenie w sprawozdaniu P. Jenarda w sprawie konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1979, C 59, s. 1), której przedmiotowy zakres zastosowania jest zbieżny z zakresem rozporządzenia nr 44/2001. Na s. 10 tego sprawozdania wskazano, że stosowanie owej konwencji jest ograniczone do „sporów i orzeczeń mających za przedmiot wszelkie zobowiązania umowne i pozaumowne, które nie dotyczą czy to stanu cywilnego, zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa, czy to dziedziny spadków, testamentów i upadłości, czy to zabezpieczenia społecznego, i że w tym względzie konwencję należy interpretować jak najszerzej”.

28 Wreszcie, jeżeli chodzi o okoliczność, że w postępowaniu głównym zgoda na sprzedaż, o którą wystąpiła osoba objęta kuratelą, dotyczy nieruchomości, której osoba ta jest właścicielem, to należy wskazać, że nie można uznać, by ten szczególny aspekt postępowania głównego miał decydujące znaczenie dla zakwalifikowania go jako postępowania, którego przedmiotem są „prawa rzeczowe na nieruchomościach” w rozumieniu art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001. Jak bowiem słusznie zauważają rządy niemiecki, węgierski, Zjednoczonego Królestwa oraz Komisja, postępowanie takie nie zmierza do określenia granic lub składu nieruchomości, własności lub posiadania nieruchomości ani też do zapewnienia osobie objętej kuratelą – jako właścicielowi tego mienia – ochrony uprawnień związanych z jego prawem własności.

29 W tej kwestii należy stwierdzić, że na s. 34 i 35 ww. sprawozdania P. Jenarda, w komentarzu dotyczącym art. 16 konwencji brukselskiej, wskazano, iż zasada jurysdykcji ustanowiona w art. 16 pkt 1 lit. a), odpowiadająca regule zawartej w art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, która „zasadza się na przedmiocie sporu", dotyczy „sporów, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach".

30 Tymczasem w sprawie głównej celem postępowania jest wyłącznie ustalenie, czy w interesie osoby uznanej za częściowo niezdolną do czynności prawnych leży wyzbycie się nieruchomości tej osoby, zaś przysługujące jej prawo rzeczowe do tego mienia jako takie nie staje się kwestią sporną.

31 W świetle ogółu powyższych rozważań na przedłożone pytanie należy udzielić następującej odpowiedzi: rozporządzenie nr 44/2001, a w szczególności jego art. 22 pkt 1, należy interpretować w ten sposób, że nie stosuje się go do postępowania niespornego, które obywatel jednego państwa członkowskiego, uznany na podstawie ustawodawstwa tego państwa za mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych w związku z objęciem go kuratelą, inicjuje przed sądem innego państwa członkowskiego postępowanie niesporne w celu uzyskania zgody na sprzedaż swojego udziału w nieruchomości położonej na terytorium tego innego państwa członkowskiego, ponieważ tego rodzaju postępowanie dotyczy „zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa osób fizycznych" w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. a) tego rozporządzenia, wyłączonych z jego zakresu zastosowania.

W przedmiocie kosztów

32 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, a w szczególności jego art. 22 pkt 1, należy interpretować w ten sposób, że nie stosuje się go do postępowania niespornego, które obywatel jednego państwa członkowskiego, uznany na podstawie ustawodawstwa tego państwa za mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych w związku z objęciem go kuratelą, inicjuje przed sądem innego państwa członkowskiego w celu uzyskania zgody na sprzedaż swojego udziału w nieruchomości położonej na terytorium tego innego państwa członkowskiego, ponieważ tego rodzaju postępowanie dotyczy „zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa osób fizycznych" w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. a) tego rozporządzenia, wyłączonych z jego zakresu zastosowania.

Podpisy